

• 28. септембра 2010 пришли до Руського Потока одпровадити Марію Мальцовску на єй послідню путь, окрем іншых: єй муж Владимир (другый зліва), о. Андрій Семанце з парохії Уліч Криве і Руський Потік, єй сын Владимир (другый зліва од попа) і дівка Наталія (перша справа). Довгий заступ людей ішов за трунов нашої колеґині од деревяной церьковки на цінтерь над селом.
Фоткы: А. З.

Уж є в русиньскім небі...

... старостлива мати, жена, активна редакторка, публіцистка і письменка, наша довгорічна колеґиня – **Педр. Марія МАЛЬЦОВСКА** (роджена Параскова) з Пряшова. Широко знама родачка з **Руського Потока** (окр. Снина) нас вшыткых охабила ту „Під русиньскім небом“ (так назвала єден із своїх романів) по недозволеній, але тяжкій хвороті в суботу рано, **25. септембра 2010** і котру сьме одпровадили на послідню путь **28. септембра** у єй роднім селі. Зо своїм Руським Потоком была „звязана пупочнов шнуров“ цілий свій, часто нелегкий, живот. В родній хыжці недалеко „поточины“, міджі своїма родачками – там ся чула найліпше. Ту часто ходила надыхати ся свіжого воздуха, прочистити собі голову, посидіти в літі на веранді ці в зимі выгріти ся на старім мурованім пецу, пострічати ся з людми і набрати новых сил до живота. Зато Руський Потік зо своїма людми ся став невычайным жрідлом многих єй літературных творів і часто ся визнавала з ласкы к нєму:

„В цілій мой творчости ся доднесь вертам ку кождому камінчику, потічку, лучкам, стромам і містам, котры інтимно познам і котры ня фасцинують. Чудую ся, же люде хотять осягнути цілий світ, покори́ти природу, зграбнути вшыткы єй богатства. А ми бы треба было ходем пару животів на то, абы єм спознала вшыткы тоты камінчики, черкотаня потічка, травічку, пташенята і шум Бескидіє у своїм роднім селі.“

Машу єм знав 34 роки, што є вецє як половина єй живота на землі. Спознав єм ю, кідь єм наступив як редактор до редакції новинок „Нове життя“ а она робила в сусідній канцеларни часопису „Дружно вперед“. Потім перешла робити до „Нового життя“ а даякий час сьме і ведно сиділи в канцеларні. В році 1991, по „ніжній революції“, здорове ядро молодшых редакторів перешло робити до новоствореной русиньской редакції Русин і Народны новинкы. Зачали сьме ведно з пару далшыма колеґами од нулы. Трапили сьме ся з формованєм

новой редакції а она іщі ку тому трапила ся із своєю хворов а дакілько років уж і невладно мамов, о котру ся старала

прикладно довгы роки. Уж тым бы собі заслужыла вічний живот. Старала ся і о мужа, і о живот дарований – о своїх двоих дітей, а не все то мала при них легке, што описовала тыж у своїх прозах.

При тім вшыткім робила, активно писала статі, стала ся главно майстерков нарисів, писала прозу, выдавала книжки... Каждая з тых книжок є про читателів прекрасным дарунком. Єдным словом, або в публіцистіці, або в красній літературі Маша все знала што пише і до каждого рядка вкладала фалаток із себе, фалаток своєї души. Зато і єй душа мусила спочинути у небі.

Мож повісти, же на „стары коліна“, бо уж была на пензії, іщі все мала повно планів: на новы книжки, на роботу в Інституті русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты, де наступила перед двома роками, докінця наступила і в такім віці на доктораньскы шту-

дії, учіла штудентів старшу і новшу русиньску літературу. Закінчила іщі літній семестер в юні 2010, на універзіті взяла участь іщі на I. річнику Міжнародной літнєй школы русиньского языка і культуры Studium Carpat-Ruthenorum, який ся скінчив 2. юла 2010.

Мала выступити – так як по минулы два роки – зо своїм рефератом о сучасній русиньскій літературі 14. і 16. септембра 2010 на Дню отвореных дверей на Пряшівській універзіті, котрый про штудентів середніх школ організує Інститут русиньского языка і культуры...

Кідь в тяжкій хвороті мала і ліпшы періоды, коли хворота не была на першім плані, тогды она была повна елану, планів до будучности, хотіла жыти, робити і іщі не раз піти до єй дорогого Руського Потока... Але смерть круто перервала вшыткы єй планы і надії. В своїм Потоці могла быти уж лем раз, послідній раз. Но єй душа наістні буде все кружыти над тым селом... Так як памятка на ню все буде жыти в єй статях і книгах.

Маша, вічная Тобі память!

А. ЗОЗУЛЯК, колеґа, фотка автора

Писательці вчаровав родный край

(Уривок із єй посліднєй книжки, яку зоставила, **100 вызнамных русинів очами сучасників, II. часть** (Пряшів : Світовий конгрес Русинів, 2009, 124 стор.)

Село Руський Потік лежить в чаровнім обятю Буковских верхів високо над Снинав. Хоць подля многих ся находить Всевышнєму за хырбетом, про єго родачку, письменку **Марія Мальцовску**, котра жыє в Пряшові, зістає навсе центром світа. Простота і щірость сердець сільских людей сі єй зачаровали так, же ся стали неперестаннов іншпірацієв єй творбы, писанов материньскым, русиньскым языком.

„Народила єм ся **5. мая 1951 року** в родині Юрка і Анастазії Парасковых як сема дітина. Шеста в шорі дітина была Маря, котра вмерла, зато мені дали єднаке мено. Як і мої вшыткы суродинці, і я ся народила в стародавній деревяній хыжці, під соломянов стріхов з глинянов підлогов, без помочи чуждой руки. Мама, окрем сестры Анці, котра была найстарша і перша в шорі пришла на світ, сама была коло своїх родів. Як мі повідала, я дуже тяжко приходила на світ (предсі, мати была по штиридіцятці), мусила ся теплиту у деревяній боцці, покы єм „выскочіла“ до воды, скады ня мати шыковно выловила, як рыбку.“

Мати письменкы была знамов на околиці співачков. Складовала мелодії і тексты співанок, котры ся доднесь співають. Позывали єй, главно на свадьбы, хрестины і под. Якбач, дашто пані Марія по матери здідила, як і по вітцєви, што є самособов. Быв на тот час високограмотным чоловіком-самоуком.

„Быв то такий сільский філозоф. Зажыв собі своє. Почас войны був у концентраку на Україні, пак боёвав у 1.Чеськословеньскім арміднім зборі Лудвіка Свободы, нароби́в ся в Чехах як сезонный робітник, дома на полю. Нігда не мав, як сам гварив, „просвітлої години“ – споминать на своїх близких письменка.

Своє дітинство переживала інакше, як днешні діти. Село патрило міджі єдно з найодсталішых в бывшій Чеськословеньскій републіці. Было тяжко дістати ся ту автобусови, електриці, які ту пришли аж зачатком 60-ых років 20. ст., село часто было высміхом про остатніх людей, атракцієв про турістів. Не раз было чути: „Ты такий, як з Потока!“

(Продовжіня на 3. стор.)

• 24. септембра 2010 гостями Інституту русиньского языка і культуры Пряшівської універзити были штуденты і високошкольскы учітелі з Універзити Алберта Лудвіга у Фрайбургу (Німецько). Проф. Др. Юліану Бестерс-Ділгер (друга справа), Др. Ахіма Рабуса (першій справа) і 15 штудентів Славістичного семінаря фрайбургської універзити прияла директорка інституту доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., яка про них приправила лекцію на тему взникну і функціонування русиньского варіанту списовного языка на Словенську і інших списовных варіантів русиньского языка (лемківського, підкарпатського, войводиньского). Гости з Німецька своє перебування міджі карпатськими Русинами реалізували в рамках 12-денного выскумного проєкту Европскы языковы і меншыновы політики. Свій соціолінгвістичный выскум окрема Словенська реалізували в Польску, Мадярську і на Україні. -аз-, фоткы автора

При каві з директором ТАД

Зачаток септембра не є лем штартом до нового школьского року, але сезону зачинають і театры. По двох місяцях оддыху концентрують вшыткы свої силы на наштудованя нового репертоару, котрый бы притяг до театру якнайшырше спектр любітелів того традиционного уменя. Зачаток новой сезоны звичайно є і добров нагодов дати до позорности єдиный професіональный русиньскый театр на світі – Театер А. Духновіча у Пряшові. Попробуйме курто оцінити минулорічну сезону і представити планы театру в тогорічній, уж 66-ій театралній сезони. На нашы вопросы одповідать директор ТАД – **Маріан МАРКО**.

• **Пане директоре, минула 65. сезона была про ТАД юбілейнов, сповнила Ваши обчєкованя?**

– Мож повісти, же сповнила. Подарило ся нам зреалізувати вшыткы напланованы премьеры – *Буріданів осел*, *Катерина Іванівна*, *О двох генералєх* і *Сто тисяч*. Вдяка грантовій системі Міністерства культуры СР сьме могли реалізувати і выступлїня по русиньскых селах, што є важным посланєм Театру А. Духновіча. За успіх рахую і позваня на выступлїня в рамках театралных фестивалів. Выступили сьме в Нітрі, Мартині, Братіславі, Тренчині і в чеськім Зліні.

• **Што чекать любітелів театру в 66-ій театралній сезони? При Ваших вїзїях до будучности сьте минуло-**

го року акцентували факт, же окрема світової і словенської класікы, бы было треба вєце ся концентрувати на русиньскых авторів. Назначіли сьте сполупрацу зо Штефаном Сухым. Подарило ся штось приправити од того автора на тогорічну сезону?

– В тых днях цілый колектив театру в сполупраці з режисером Матушом Ольгом рихтує нову премьеру *Тяпаковці*, на котру сердечно позываєме любітелів словенської класікы. Будуть то такы „русиньскы Тяпаковці“. Премєра буде 1. октобра на великій сцені ТАД. Но а потім ся хочеме пустити до роботы зо Штефаном Сухым. Тексты маме порихтованы, треба уж лем зробити малы корекції і вірю, же ся нам подарить зреалізувати інтересну інсценацию.

• **Можете прозрадити єй назву і жанер?**

– Назва пєсы буде *Пташачє молоко*, но вєце не прозраджу, буде то несподіваня...

• **Послїдні два-три рокы были позначены і резонанціями з боку представителів української народностной меншыны і їх напологанями, жебы в театрі были наштудованы пєсы в українськым языку. Окрема факту, же театр бы мав вылагодити потребам домашнєго позерателя, в припадї ТАД то сьте передовшыткым жытелі міста Пряшова і близкой околиці, посланєм русиньского народ-**

ностного театру все было путовати за своїма позерателями і по регіоні, то значіть по селах, в котрых жыють Русины і можуть чути свій материньскый язык і з театралной сцены. То значіть, про театр є добрі, кідь ся приправлюють пєсы, котры мають успіх і сьте жаданы і про выступлїня мімо Пряшова. Покры знам, минулого року была наштудована єдна пєса од українського автора і по українськы. Який успіх мала тотя пєса і який інтерес о ню был, респ. ці театр мав можность выступати з нєв вєце раз, нєлем почас премьеры в Пряшові? Рахуйте з пєсами в українськым языку і в тій сезони?

– Уж дві сезоны по собі реалізуєме єдну премьеру од українського автора і в українськым языку. Минулу сезону то была гра українського автора Карпенка-Карого *„Сто тисяч“*. Тотя пєса, мала, самособов успіх у Пряшові, де є концентрована українська народностна меншына, также і Українці мали можность чути своє материньске слово з театралной сцены. Окрема премьеры сьме гру репрізували іщі штири раз – все у Пряшові. Мімо Пряшова ся затля інтерес о пєсу грану по українськы не проявив. На тот рік маме наплановану тыж єдну пєсу по українськы, но вшытко залежить од фінанцій...

• **Театер довшыткы час запасить нєлем з проблемом фінанцій, але і з недостатком молодых герців.**

Наслїдком того был нучений приїмати і артистів, котры не овладели русиньскый язык, але мали охоту стати ся членами драматичного колективу ТАД. Яка є ситуація в сучасности? Ці реєструєте підвишений інтерес о герецтво у молодой генерациі Русинів або тых, котры овладають русиньскый язык, респ. дакотрый русиньскый діалект? При Інституті русиньского языка і культуры Пряшівської універзити взникнув минулого року малый колектив штудентів, котры проявили інтерес сполупрацювати в рамках выберовых семінарів з ТАД. Як вызерать тотя сполупраца? Мож раховати перспективно з тыма штудентами як з професіональными артистами ТАД?

– І в сучасности мать театр проблемы з омолоджованєм колективу. Є правда, же молоды мають проблемы з азбуков, але тыж є ту, як сьте спомянули, і фінанчний проблем. Якраз ініціатива, котра взникла при Інституті русиньского языка і культуры ня потїшыла. Вірю, же часом буде на хосен обидвом інституціям і з того колективу штудентів ся поступно выпрофілюють будучі нашы артисты, котры омолодять колектив театру, так як то было перед недавным часом, кідь до театру пришли дві молоды артистки, абсолвенткы штудійного програму русиньскый язык.

Вірю, же і в тій сезони ся нам подарить сповнити нашы наміры і знову потїшыти своїх позерателів як у Пряшові, так і по селах і містах нашого регіону.

За одповіді подяковала:
К. КОПОРОВА,
фотка: А. З.

• Кінцєм літніх вакацій редакція Русин і Народны новинкы выдала штири красны учебники про русиньскых школярів, а то про 6. класу основных школ із навчальным языком русиньскым і з навчанєм русиньского языка: (зліва) першы два автора Мгр. Марека Гаїя (на обалці Портрет Еміла Кубека од академічного малюря і Заслуженого умельця України – Василя Скакандія), потім Мгр. Штефана Сухого і Мгр. Яна Гриба (ілюстрації у першых трєх справа акад. мал. Анны Гаёвой).

Писательці вчаровав рідний край

(Закінчення з 1. стор.)

Чутливе дівчатко барз переживало тоты негати́вны моменты в часі свого дїтинства, але в зрілім віці родне село ся про ню стало приповідковим світом, істочником нескінченої інспірації.

„В цілій моїй творчості ся доднесь вертам ку кождому камінчику, потічку, лучкам, стромам і містам, котры інтімно познам і котры ня фасцінують. Чудую ся, же люде хотять осягнути цілий світ, покори́ти природу, зрабнути вшыткы ей богатства. А мі бы треба было холем пару животів на то, абы ем спознала вшыткы тоты камінчики, черкотаня потічка, травічку, пташенята і шум Бескидів у своїм роднім селі“ – говорить она. Ёй росповіданя і спомини были помічны ай при філмі Юрка Якубіска **Фарєбны камінчики**, де ся і она на екрані вказала і высловила пару думок о вызнамі народной словесной творчості в животі народа. Марія Мальцовска му передала русиньскы звыкы, повіры і обычаї як она сі їх памятала. „Найвєце ня притягвали міста, де были, якбач, нечісты силы“ – споминать.

Пак, кідь в сільській деревняній школі выходила пять клас, одышла на Основну інтернатну українську школу до Гуменного, де ей придбав тогдышній директор школы, знамый писатель Іван Прокіпчак.

„Раз за мнов пришла моя мати до інтернату. Зъявила ся у великім місті в простім валальскім шматю із зайдков на плечах і принесла мі грудку домашнього сыра“ – споминать писателька. Тот силный зажиток нашов свій одпечаток у першім стишку, дїтськым стишку **Мама**. Силны емоції к родному дому не зослабли ани почас ей студій на Середній педагогічній школі Клемента Готтвалда і Філософічній факулті УПІШ в Пряшові. Штудовала словенський і український язык і літературу. І хоць была на научній стажі в Літературнонаучнім інштитуті Словенської академії наук в Братіславі, перед научнов карьеров дала перевагу уже старым родічам. Зістала на выході і робить в пряшівських редакціях народностных новинок і часописів – *Дукля*, *Нове життя*, *Дружно вперед*, а наконець в *Народных новинках* і в *Русині*. До року 1990 выдала дві збіркы повідань по українськы – **Юлчина тайна** (1988) і **Поточина** (1991). Главныма героями в ей книжках суть русиньскы протагоністы, представителькы села.

В 1994 році, рік перед кодифікаціов русиньского языка перешла на писаня творів красной літературы в русиньскім, материньскім языку. В тім році ей вышла книжка **Манна і оскомина**.

„Зобразила ем в ній живот моєї матери, яка была про мене сімболом русиньской жены на Словакії. Кідь ем мала можность писати в русиньскім языку, мала ем чувство, же мам крыла, же літам. Тото мі уможнили Народны новинкы і часопис Русин, де ем по революції 1989 ся могла, як до того часу незаместнана особа, реалізовати. З дяков і з великов потіхов ем написала ай книжку приповідок **Приповідкова лучка**, (1995) выдала-м під тов назвов ай газету, на якій ся в ролях протагоністів-звіряток, нечістых сил і под. представили професіональны артїсты Театру А. Духновіча в Пряшові: Наталія Мигалєвова, Ігор Латта, Василь Русиняк. В тых выданнях ем позберала і здраматізовала русиньскы легенды і приповідкы, котры мі говорила моя мати.“

В далшій книжці **Під русиньскым небом** (1999 р.) ся авторка інспіровала оригінальным животом обычайной русиньской жены з Руськой Воловой, Сниньского окресу, Марії Піптовой. Русиньскы жены і люде вообщє стали ся мотивом на написаная книжки **Русиньскы арабескы** (2002), де ся находить выбір з короткой прозы – од дїтської літературы аж по приповідковы мотивы Марії Мальцовской.

„Кідь ся дізнам, або ся прямо стрічу з даяким силным зажитком, барз то переживам. Того, што ня трапить, ся забавую так, же о тім напишу. Писаня є мій доктор.“

Рік 2007 був про авторку Марію Мальцовску барз плодний. Приготовала аж три книжки, а каждая інакшого характеру. Выдала роман в новелах **Зелена фатаморґана**, в якім ся занимає проблематіков чутливости, ніжности і силы молодых людей з русиньских сел, котры по приході до міст ся стрічають з негати́вныма впливами, чім терплять і довго не можуть ся з тым вырівнати. Главнов героїнів є мати, яка воює о судьбу свого, дрогово завіслого сына. Авторка признає, же тримать читателя в напятью аж до кінця. Може зато, же каждый рядок, каждое слово, вытерпіла. Каждый твір ся родить у великих болях, і хоць інспірація ся сама нукать із сел на выході Словакії.

„Люблю гепіенды. Главный герой в романі дістав другу шансу“ – прозраджує. Книжка была за участи шырокой громады Русинів цілого світа презентована в румуньскім місті Сіґеті на Світовім конгресі Русинів у 2007 році і в Пряшові в Научній бібліотеці за участи шыршой русиньской громады міста і учітелів русиньского языка з Підкарпатя. Книжка вышла у видавательстві Валерія Падяка в Ужгороді.

В тім же році приправила книжку **Єдна стріча**, в котрій читателям приближила творчость грекокатолицького священника Еміла Кубека, який у 1904 році одышов із села Снаков, Бардеївского окресу, до Америки. Там написав першый русиньський роман **Марко Шолтыс** і повіданя по

русиньскы, але выдав латиніков. Авторка тоты повіданя перетовмачіла на азбуку, управила на кодифікований русиньський язык і осучаснила, чім приближила їх актуальность про днешнього читателя.

Ёй до того часу посліднім творчим фалатком є II. том книжки **Сто вызнамных Русинів очами сучасників** (2009). Планує далшы томы книжки, бо реґістер вызнамных Русинів на Словакії є такий шырокий, же може знести і десятку таких томів. Авторка ся не заставує. Робить над новыма выданнями, властныма і чуждіма. Чарують ей в посліднім часі, главно приповідкы, з яких ся родить нова книжка. Роздумує выдати і по словенськы свої творы, бо десь в кутику сердца чує, же не дістає такой почливости і якостной оцінки міджі своїма людми, якібы, може, ся ей дістало з боку шыршой словацькой громады. Має што понукнути, лем треба найти способ реалізації на тім полю. Є то вопрос часу, коли ся то стане правдов. Сама є нещастна з того, же дакотры Русини суть з народностного аспекту неграмотныма людми, ганьблять ся за свое. Зато ся цілым своїм єством снажить дашто по собі про них зохабити.

„Думам сі, же найвєкшов цінностєв є книжка“ – твердить она.

Марія Мальцовска за свою творчость ся стала першов на Словакії **лауреатков Премії Александра Духновіча за русиньску літературу в 1999 році**, дістала такзваного „русиньского Оскара“, котрого фінанцує знамый філантроп з Канады, родак з Підкарпатя (Малый Березный) Штефан Чєпа. Авторка за книжку **Русиньскы арабескы** дістала премію Словацького літературного фонду в Братіславі. Є активнов сполутворительков русиньских періодік *Народны новинкы* і часопису *Русин*, ей пєсы, приповідкы, повіданя не сходять з ефіру русиньского высыланя Словацького радія. Од 2008 року ся стала асістентков Інштитуту русиньского языка і літературы Пряшівской універзіты, де студентам, будучім русиністам приближує красу і богатство русиньской літературы од найдавніх часів аж по сучасность.

Кібы сьме поперезерали ей календарь, записы, познамка „Домівство“ бы нам вдарила до оч в маю. Родну хыжочку на ей наймилішим місті світа, кідь ей выйде часу, одтогды навщівує аж до пізнєй осени. Ту належить, ту є найщастніша. „Саджу до загородкы зеленину, хоць допереду знам, же, покы мі дашто порядно выросте, посмакує сі на ній олінь“ – говорить з ласкавым гумором, властным людєм з того края.

Анна КОРНАЄВА

Марія МАЛЬЦОВСКА

ОБРАЗЧІК З ВАЛАЛА

(Урывок з посліднєй властной кныжки – **Зелена фатаморґана** /Ужгород: Выдавательство В. Падяка, 2007, 146 /.)

І так Ілька на тот час не дошла домів. Забыла на нянька, матір і на цілий світ. Правда, помыселно, бо в думках ся к ним час од часу вертала. Чула ся беспомічна, але не здавала ся. Сама ся снажила дати сі рады. Судьба собі з нами робить, што хоче. У кождого на твари вырыє іншаковы зморьцькы. І на душі. Чоловік ся стає обектом судьбы, кідь ся ей піддасть. Може з нєв ай закывати, кідь хоче, кідь, правда, має на то силу. В опачнім припаді она сі з ним робить, што хоче. Під ей тактовков він скаче як на пружынї, як на трамполінї в ціркусі. Раз горі, раз долов... Раз горі, раз долов...

Ілька ся заставила, кідь одчула, же сон ся ей повнить. Під сердцєм носила Ярову дїтину. Окрем того вызначного факту, ей ніч інше не інтересовало. Было то цалком інше чувство, як передтым. Тепле, ласкаве, таке позітивне чувство. Як на долоны рання роса, што обмывать тіло од всякого бруду, наносу. Тото чувство розливалось по ній, як велика злива. Прудка, ясна, очіщуюча. Тіло під напором той благодати млостно тремтіло. Аж тогды ся Ілька огласила к матери і росповіла ей свою модерну епопею. О тім, што ся ей стало давніше і тепер, о тім, же сі дала дїтину гет, бо сі ей не желала, о тім, же тепер дїтину носить під сердцєм, бо сі ей желать. Повідала то так, як бы

ся сповідала своїй найліпшій камаратці. Ніґда ся не чула так добрі, як в тім моменті. Вшытко то з нєй выходило, як на пасі. Недобры скусености ся чередовали з добрыма. Як тма і світло. Як сонце і додж. Ішло то з нєй, валило ся, як горяча лава. Ілька уконана і повна емоцій впала матери до обятя. Тота ей прикрыла своїм гладканєм. Гладила і пригваряла ся ей, як кідь была маленька. Не могла ей одшмарити. Але не дало ей, жебы ей не повіла свое.

– Дїтино моя, та як то так? Та як то так? Та чом єсь тото зробила? Будеш мати грїх. Нехоченой дїтины ніт. Оно за то не могло. То дар од Бога. А ты таке вчінила. Ой, не мала єсь, не мала... Не знам, не знам, як спокутуєш тот грїх. Ах, Боже! Кібы єсь холем написала, рядок-два... Я твоя мама. Ты єсь моя кров. Хто бы ті мав помічі, як не я? Ілько моя, Ілько...

– Не треба, мамко, не треба! Уж вшытко знате. Вы, єдино вы, сьте про мене найцінніша особа на світі. Вы і нянє. Правда, кідь ня возьмете під свою стріху. Скламала ем вас барз, але што мам робити? Де ся мам подіти? Буду матірєв, таков як треба. Теперь нікому свого сына не дам. О то ся уж постарам...

Ілька бісідовала, бісідовала, а мати ся на ню через слызову молгу позерала. Жебы то была ей золота дівочка, (Продовжіня на 4. стор.)

(Закінчення з 3. стор.)

тота, до котрої вкладала свою надію? Ах, Боже, кільки того пережила! Тадь то на вола велё, а не на єдно молодє дівча! Як то вшитко могла пере-терпіти? Чом ей так было страшно ублизене? Ей материньскы чувства ся наповнили верховато. Не зна-ла, ани сі не хотіла признати, што вшитко за жыла ей дівочка за тьма запертыма дверяма. В думках прися-гала, же найде винника, же ся му пом-стить, же го властныма руками зада-вить, як муху. Потім ей охляли руки, бо сі усвідомила, же што она може, бідна особа з валалу, чинити. Як най-ти того рыжоволосого пропастника-номенклатурника і повісти о нім до цілого світа, же збезчестив ей дів-ку? Хто ей повірить? Найскорше ей высміє цілый світ. Тадь дівка сама там ішла. Мати сі од безрадности закуси-ла до пясти, свідома того, же правда коло дверей жобре, а кривда за сто-лом ся гостить. Не є справедливос-ти на світї. Ільці треба жыти дале, бо в ній ся голосить новый живот. На матірь тот напор був дуже великий. Не зміщала ся до нового світа. Мала інакшы предствы. Думала, же дів-ка выштудує, найде сі роботу, а ту... Снажыла ся не дати навонка свою внуторну розорваность, тадь Ілька того має дость. Як могла тото вшитко пережыти? Обдивляла свою дівку за силу, котру не знати скады набра-ла, але ей ай сановала, бо знала, же ей чекать тяжкый живот. Поможє ей, што буде мочи. Тадь, давно ся минули часы, кідь выганяли копылку, т. е., тоту, што ся преспала, з валалу з камінём і выкриками: „Курва! Курва!“ І тепер ся мають тяжко слободны матерї, але ништо вже так не повказує, як колись. Главно, абы сі нашли місто в животї. Суть з них добры газдынї, а котра ся оддасть, та з нёй, якбач, звыкне быти першокласна манжелка. Але што тото мале? Як буде рости? Мати предсі лем думала на то, абы Ілька призна-ла отця дітины. Она знала о кого іде, бо Ілька ся з тым перед нёв не таїла. Довіряла ей. Тадь кому, кідь не мате-ри? Властній кровли?

– А што Яро? Як есь повідала, не видить ся планый. Мав бы о тым знати.

– Є то женатый чоловік. Думайте сі о мі, што хочете, але він ня не интересує.

– Не говорь так, дівче, не говорь! Як буде дітина без нянька, а ты без газды? Ах Ілько, барз есь ся зміни-ла... Не спознаю тя. Є то барз велё на мене, барз... Што то за світ настав?...

– Мам, кідь не хочете, жебы ем ту бывала, піду. Не буду вам заваджати.

– Та де бы-сь ходила? Лем ту зістань. Якось то буде. Не перша есь, і не послїдня. Лем бы здраве было. Няй ся діє воля Божа. Даме на Служ-бу Божу, лем бы добрі было.

– Мам, мі треба роботу зганяти, а не Службу тримати, – зареаговала Ілька нервозно. – Мушу думати на сына.

– Тадь так, так. А може бы есь пішла на пошту робити до сусїднёго села. Керекїчка уж давно зріла на пензію,

переслугує пару років. Там бы мало быти місто. Я ся могу опросити...

– Няй буде, і хоць не знам, што люде повідять. Ага, скрахована правнічка, уж доштудовала.

ОБРАЗЧІК З ВАЛАЛА

– А ты на то не дбай. Поговорять, тай забудуть. Каждє чудо три дні три-мать, – повіла ей тогды спокійно мати.

– А нянє?! Як ся має нянє? Што він на то вшитко повість? Я ся аж бою... Мам перед ним великий решпект і залежить мі на тїм, што повість. Знам,

же ем го страшно скламала, але без нёго бы ем не могла жыти. Хыбовав бы мі ёго голос, який ся завдавав, же то він є прїсний, але в глущї свого серд-ця був мятонький і не оскорбив бы ани куря. Вы о тїм, мамо, добрі знате. Я люблю ёго так-зване „напарова-ня“, кідь ся серд-ить, кідь мудрує, я ай так знам, же на своїм постав-лю, же го переман-чу. Слїдовати го все была велика радость. Перевер-шовала ем го своєв молодостєв, чула ся над ним зверьха, а то тїшыло і мене, і ёго. Так то было. Отець і дівка. Вічна сімбіоза лашкова-ня, малого геройства і словного пінг-понгу. Таке красне, любє граня на хованкы. Я то так віджу. Але теперь досправды мам страх.

– Нянє... Ой, нянє, наш нянє... Уж ся го не мусиш бояти, – збыхла собі мати і зопяла руки до молитвы.

– Што з ним?

– Ох, Ілько! Забісїдовали сьме ся. Іщі ем ті не мала часу ани повісти. Нянє мав мозгову поражку. Не знам, што ся творить, але скоро в каждїм дворї є дахто хворый на тоту страш-ну хвороту. Цалком ся му погіршало. На ніч собі не памятає. Лем сидить і подримкує. Іщі щастя, же му цалком бісїду не одняло, як тот лївый бік. Не знам, ці даколи з того выйде.

– То я на винї. Я вшиткому на винї! – закричала Ілька. – Няню! Няню! – ей голос ся безпомічно озывав у великім порожнім домі.

– Там є, в другій хыжи. Сидить в креслі.

– Няню! – вбігла Ілька до хыжи. Нянько сидїв в креслі коло выгляда і непритомно ся позерав вонка. При-шла к нєму ближе, погладила го по твари, притисла ку собі старечу тварь. Взяла за праву руку, стисла ей, але тота не реаговала, впала безвладно на колїно.

– Докторе гварять, же ся іщі з того дістане, – повіла мати, яка тиж вошла

до хыжи. – Лемже він не хоче сполу-працовати. Ніч го не бавить. Цалком ся піддав. Я ся не могу на то позера-ти. Так з нічого ніч то пришло. Іщі рано зо мнов бісїдовав як ся патрить, на

обїд ся наїв і пішов сі лячі. Уж ем го не могла збудити, – прогваряла через слызы мати. – Ледва ем го збудила. Позерам, а він сі правов руков підпе-рать лїву, і двигать ей, двигать. Тото істе робить правов сторонов твари...

– Т-такий н-новый день... – выповів нянько помалы

– Няню, няню! То я, Ілька! – закричала му до уха Ілька, бо сі ду-мала, же не чує.

– Ілька? Де есь была? – прогва-рив нянько, як кібы лыгав горячі бандуркы. Напо-пряг силы і очї-ма ся обернув к дівці.

– Няню, няню! – підхлипова-ла Ілька, яка сі усвідомлєвала трагічний став

ей сердцю доро-гой особы. – Я уж буду коло вас. Буду ся о вас ста-

рати. Уж нігде не піду, обїцям вам, – Ільчин голос ся тряс і ламав, як сухы трїскы. В тїм моментї забыла на себе, властны проблемы ся десь задї-ли. Перед нёв був нянько, безрадный старый чоловік, який може занедов-го вмерти і зохабить Ільку на спаса-сенїє долї. Змагай ся сама з животом. Не хотїла-сь нянька слухати, теперь ся сполягний на себе. Може ті то піде лїпше.

– Лем ты йди, дітино моя! Йди! – повів нянько выразно.

Ілька няньковы слова заморози-ли. Прудко сі усвідомила промарне-ну шансу, яку не выужыла, кідь нянько був здоровый. Могла го уважнїше слу-хати. Теперь знає, же вшитко поми-не, і нянько. Уж ей того много не пора-дить. Схылила голову і сковязла у своїх чувствах. Не помогла ей моло-дось. Тота, в порівнаню з правдов, была слабенька, як цверна. На двох містах вже пукнута. Хотїла ся опер-ти о нянька, але не могла. Мусила ся сполягнути сама на себе. Ілька ся притулила к няньковій твари. Чекала, же ей дашто на то повість, же ей вти-хомирить, як все перед тым, але тот ніч. Сидїв тихо, змірено, із скляняным поглядом, упертым до кута.

– Ілько, не треба... – повіла мати. – Він уж хоче спати. І ты собі ляж. Ідь моя, ідь і на ніч не думай, – погладила дівку і выпровадила до спалні. – Ідь, ідь... Як Бог дасть, та так буде...

Боже, яке є то красне мати опоры у

своїх родїчах! То є міцнїше, як скала, як сам діамант. Аж теперь на то Іль-ка приходить. Нігда не была ґеройков. Была обычайным дівчатєм з валалу, з пастраками на твари і на раменах, яке прагло стати ся правнічков, а на своїй студентьскій пути ся попекла. Вірила людем, бо была так вихована. Світ сі з нёй зробив збытка. Выбаврав з нёв. Ах, Боже, як ся скламала!

– Накладь до пеца, – вырвала ей мати з неприємных роздумів.

Ілька в кошарыку нашла красны, рівны деревця, які наїсто нарубав іщі нянько, і положила дас двї до пеца. Пец забовчав зеленым смарагдовым огнєм. Як так сі Ілька грїла руки коло сухого тепла, порозумїла, же стады уж нігде не хоче іти. Была щаст-на, же буде слїдовати бовчаня огня в пецу, буде свїдком того, як при рос-свиваню будуть ся потята операти до рамів выглядів своїма крыльцями і высївовати полєвы балады. Пред-ставляла сі, як рання роса буде пада-ти на траву і она сі в нїй вмыє тварь і босы ногы. То буде світ! Світ слободы духа і валальской скромности. Прос-тота? Красота? Глупость! Ностал-ґїя, што за ніч не стоїть, обернула в другый бік свої думкы Ілька... Тото вшитко выкликє валал. Осягнув го хтось порядно? Зобразив, змалєвав, скомпоновав?

Валал ся зразу став про Ільку міц-нов кріпостєв, опорным муром, який ей одгороджовав од великого сві-та... За тым муром в тяжкых минутах упорно глядала спасу, прижывовала ся ту, як бескровна істота, глядала поживу, котру од нёй выссало міс-то. Наївно сі думала, же ся ту схо-вать од проблемів, од своєї судьбы. Думала собі, же стачїть ся постави-ти за бучкы, за густый лїс і ништо ей не найде. Омыл! Сакраментьскый омыл! Ай ту суть напасти, были і будуть. Жыветь є ту твердый, і хоць на першы погляд ся видить ніжный, пря-мо романтичный. Пакости світа валал застигли неприготованым. Зато ся час-то находить на распутю добра і зла.

Так і Ілька, добрі знала, што ей ту чекать, бо ту выростала, ай кідь лем до своїх „надцять“ лїт. Тото миле, шумне што было в дїтствї, ей зіста-ло в памяти. Думала собі, же кідь ся ту верне, найде стары незароснуты пішничкы, котрыма ходила до лїса, студникы повны ледовой воды, недо-тулену природу. Была пересвідчена о тїм, же природа ей выздоровить од грїху, же ей поможе нести свою зайду животом дале. І так простоволоса выбїгла на ярь до лїса уж з великым брїхом, назберала наруч білых коно-пелок і щастлива ся вертала назад домів. Серенчливо-несеренчлива Іль-ка!

– Сыну, то про тебе! – пригваряла ся іщі ненароджену дітяти, што собі спокійно плавало в ей утробах. Ілька ся выжывала в материньскых чув-ствах.

Ілюстрація акад. мал. Анны Ґаєвой (Закінчення в далшїм чїслї.)

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Реалізоване з фінанчнов підпоры Міністерства культуры СР – програм Култура народностных меншын 2010. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, редак-торкы: ПґДр. Кветослава КОПОРОВА, ПґДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: доц. ПґДр. Анна ПЛІШКОВА, ПґД. Adresa:

Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0905 470 884. Регїстрацне ч. EV 327/08, МІЧ 49 438. Опублікованы погляды дописователїв не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернетї: www.rusynacademy.sk, <http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+2
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2